VŠB TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA | HORNICKO GEOLOGICKÁ FAKULTA | KATEDRA GEOINFORMATIKY

Programování v GIS 1
9 - Algoritmy nad rastrovými daty

Michal Kačmařík

A924, tel.: 5512

e-mail: michal.kacmarik@vsb.cz

https://www.hgf.vsb.cz/548/cs/

Rastrová data

- *Rastrová data* jsou uložena do pravidelné mřížky (matice), nejčastěji má čtvercový tvar. Často se používá pojem "grid data".
- Buňku mřížky označujeme pojmem *pixel.*
- Nositelem informace v buňce je *číselná hodnota*. K této hodnotě lze přiřadit *textový popis.*
- Každý pixel má svůj řádkový a sloupcový index (dvourozměrné pole).
- Velikost pixelu určuje *prostorové rozlišení* rastrové mapy.
- Množství pixelů určuje velikost rastrového obrazu.

Pixel

- Pixel – zkratka z anglického picture element (pel, px) představuje nejmenší jednotku (bezrozměrnou) v digitální rastrové (bitmapové) grafice.
- Jedná se o jeden bod obrázku nebo jeden bod na monitoru – (v případě např. fotografie – leteckého snímku - je zadán barvou RGB či CMYK)

Bitová hloubka

- Ovlivňuje, kolika různých hodnot může pixel nabývat
- Přímá úměra => čím více bitů => tím více hodnot (barev)
- Maximální podporovaná bitová hloubka je svázaná s datovým formátem (např. pro JPEG 8 bit na barevný kanál, pro TIFF 16 bit na kanál)

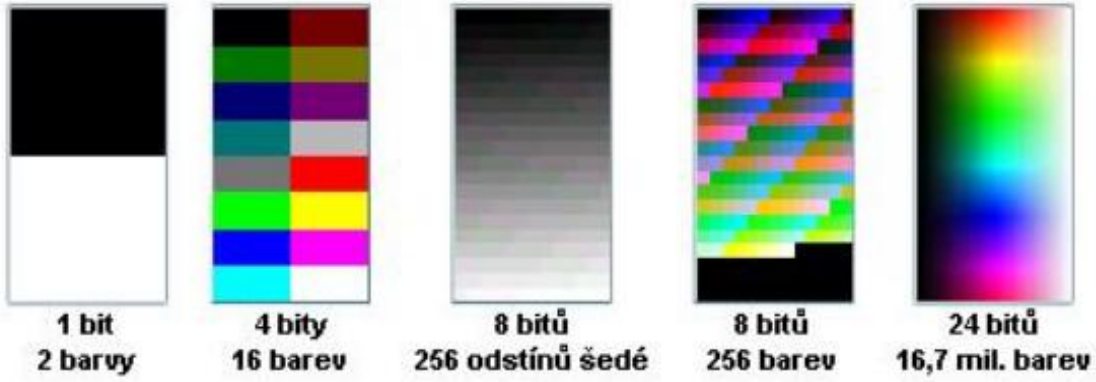

Obrázek převzat z Bayer, T.: Rastrové produkty Bentley

Rastrová data

143.7	73.3	54.5	46.1	36.1	25.6	26.9	40.2	126.5	170.4	173.2
185.5	211.0	22.2	25.3	28.7	31.0	35.0	46.3	98.5	149.6	157.7
239.8	255.7	286.4	338.7	10.8	25.8	33.9	51.2	92.0	135.0	149.0
248.3	254.9	263.2	290.8	345.6	13.4	34.3	63.4	90.9	127.7	149.0
246.3	252.0	252.1	250.0	294.4	341.6	32.0	88.6	89.0	119.5	148.7
216.3	229.6	236.7	228.3	254.4	334.7	143.1	135.0	94.2	108.4	139.9
124.7	117.2	111.8	151.7	168.7	74.7	129.8	141.9	110.4	105.9	125.0
114.9	106.5	94.6	104.3	102.7	109.7	127.4	137.1	138.8	138.8	147.5

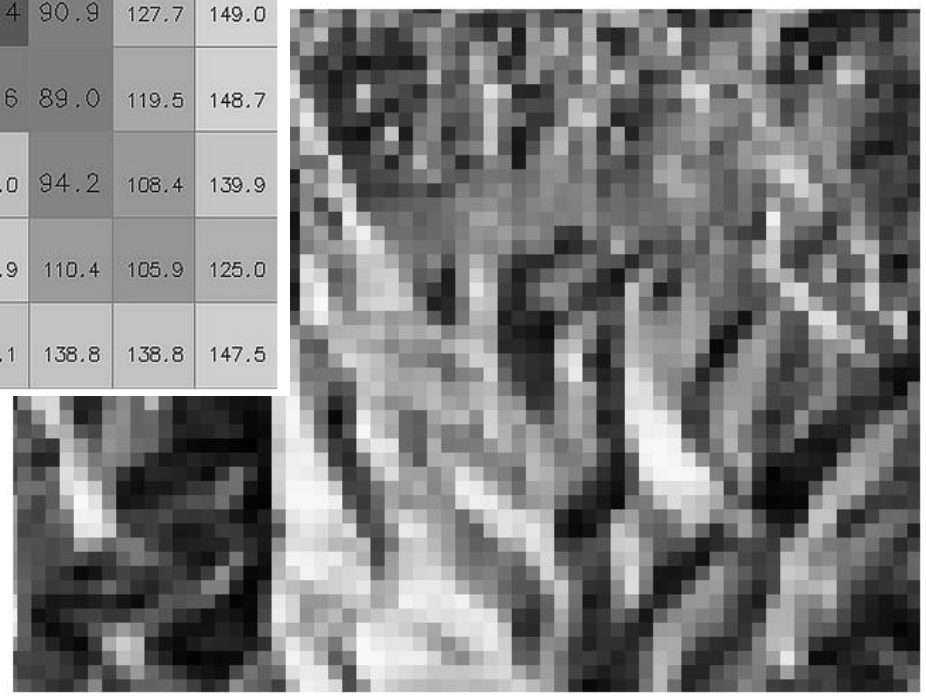

Obrázky převzaty z rastry.html#typy-rastrov-ch-map-v-grassu

Rastrová data v GIS

- reprezentují nejčastěji spojité fenomény jako např.:
  - výškopis,
  - land use (využití půdy, typ povrchu),
  - průměrné úhrny srážek,
  - hustota zalidnění
  - atd.
- rastrové podklady z Dálkového průzkumu Země (DPZ), fotogrammetrie – letecké a družicové snímky
- naskenované (historické) mapy

Informace o poloze dat (souřadnicový systém)

- georeferencování - proces umístění rastrového obrazu do souřadnicového systému

Informace o poloze může být uložena:

- přímo v rastru – většinou v hlavičce souboru GeoTiff (jediný soubor TIFF),
- v externím souboru – např. tzv. „world files“ (k samotnému TIFF přibude ještě jeden textový soubor s příponou TFW, k JPEG pak JGW, apod.)

Práce s rastrovými daty

- Statistické operace nad rastrem
- Reklasifikace
- Mapová algebra
- Transformace

- Analýzy nad DMR (viz daný předmět)

Statistické operace nad rastrem

- Výpočet (základních) statistických ukazatelů:
  - průměr, medián, modus, kvartily, míry rozptylu, …
- Prahování
  - Upravuje hodnoty rastru dle zadané prahové hodnoty na hodnoty < práh a hodnoty > práh
  - Vytváří tak bitový rastr (0;1)

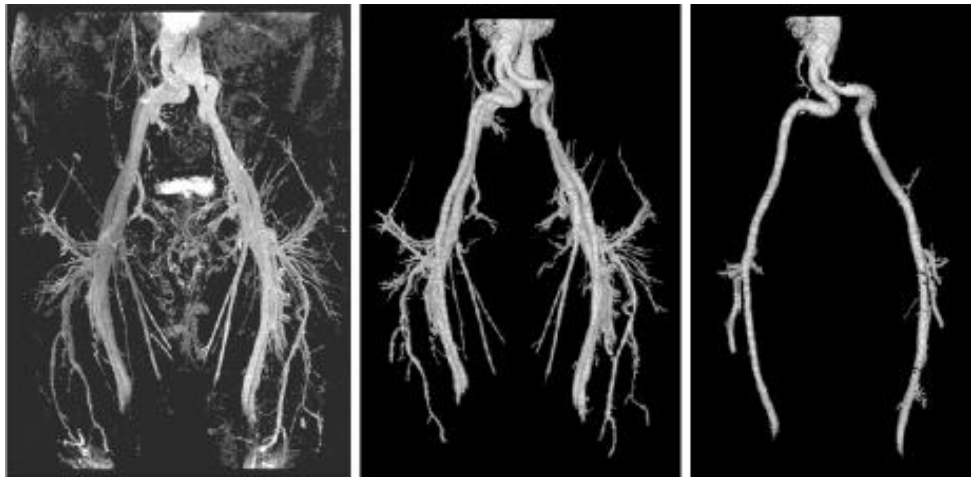

Statistické operace nad rastrem

- Histogram
  - grafické znázornění distribuce dat (četnosti určitých hodnot) pomocí sloupcového grafu se sloupci stejné šířky
  - na ose x = kategorie jednotlivých hodnot
  - na ose y = četnost jednotlivých kategorií v rámci studovaného obrazu

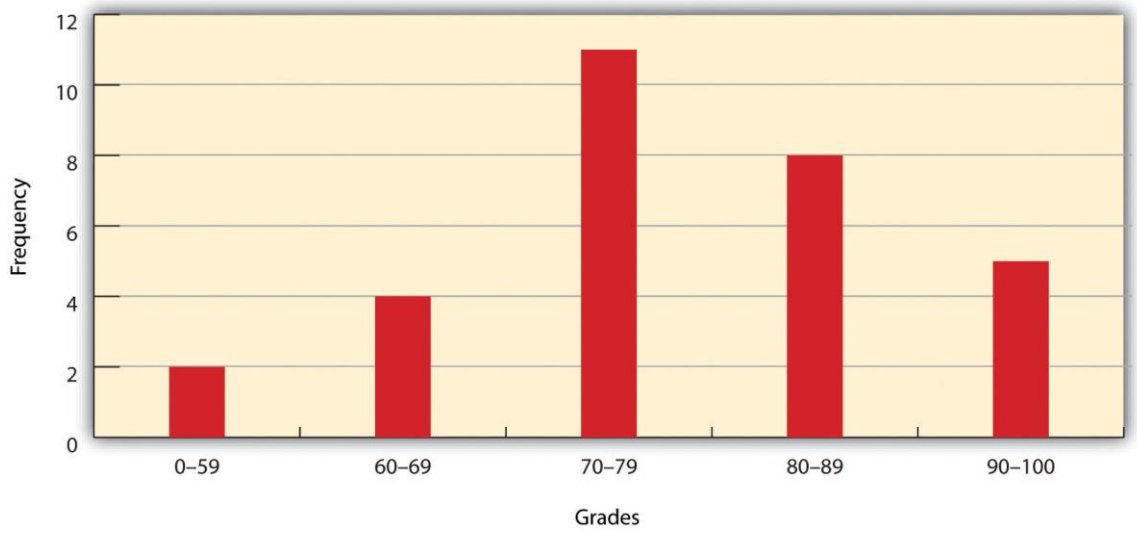

Histogram - fotografie

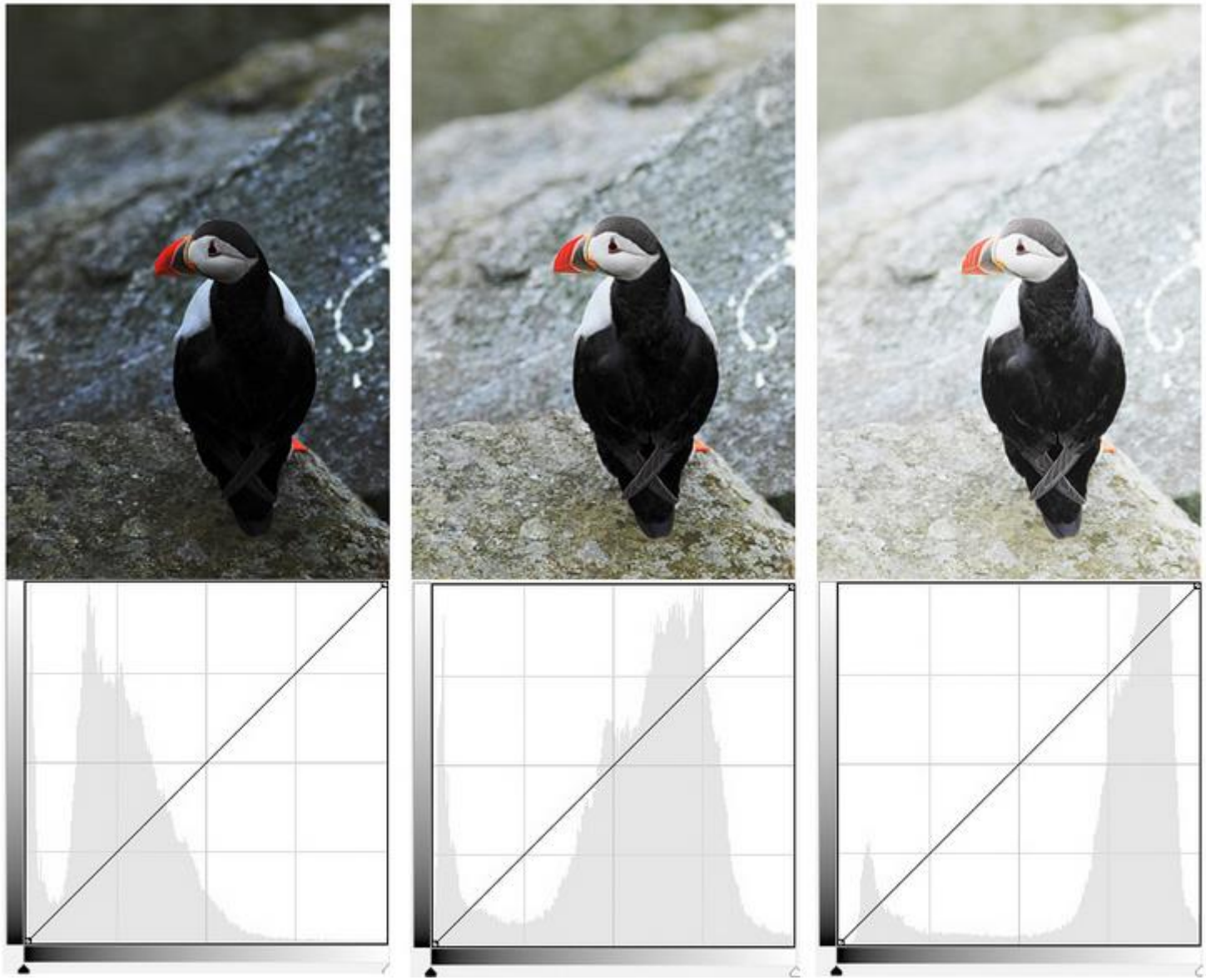

Reklasifikace

- Proces, při kterém slučujeme hodnoty vstupního rastrového souboru do vybraných kategorií
- Počet výstupních kategorií je většinou nižší než počet unikátních hodnot vstupního rastru
- Příklad reklasikace vstupního DMR do čtyř výškových stupňů:

vstup – nadmořská výška v m n. m.	výstup – hodnota	výstup – popis
0 - 300	1	nížiny
300 - 800	2	nízké vysočiny
800 - 1 500	3	střední vysočiny
1 500 a více	4	vysoké vysočiny

Mapová algebra

- umožňuje kombinovat rastrové vrstvy pomocí různých matematických (logických) operací
- na vstupu je jedna či více rastrových vrstev
- na výstupu vždy vzniká nová rastrová vrstva jakožto výsledek operace

- možnost řetězit jednotlivé operace a jednoduše tak automatizovat komplexní úlohy (analýzy)

Mapová algebra - operátory

- Matematické
  - +, -, *, /, >, <, = !=, …
- Logické
  - and, or, not, …

Mapová algebra – příklad úlohy

- Zjistěte, kolik buněk rastru nabývá hodnoty < či > než zadaná hodnota (např. 53)

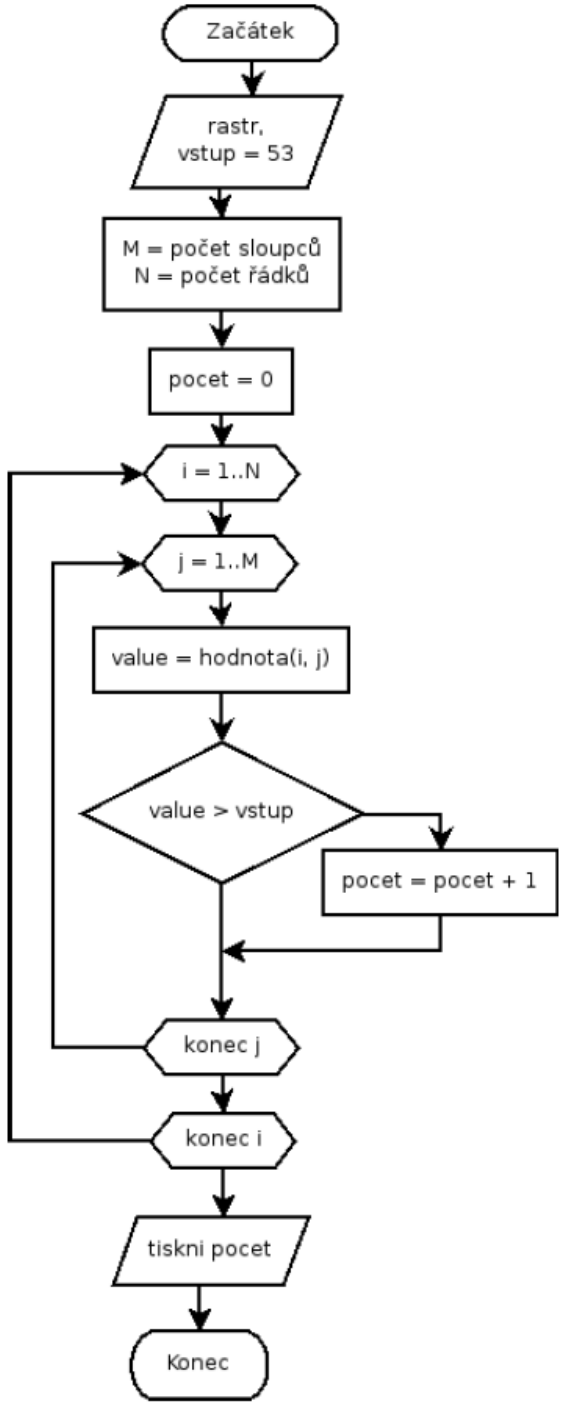

Mapová algebra - funkce

Lokální

- na individuální buňce, nová hodnota vzniká z individuální buňky jedné nebo více vrstev

Fokální

- v definovaném okolí, nová hodnota vzniká z definovaného okolí buňky

Zonální

- na specifické oblasti, nová hodnota vzniká ze zóny definované v jiné vrstvě

Globální

- používají se všechny buňky informační vrstvy

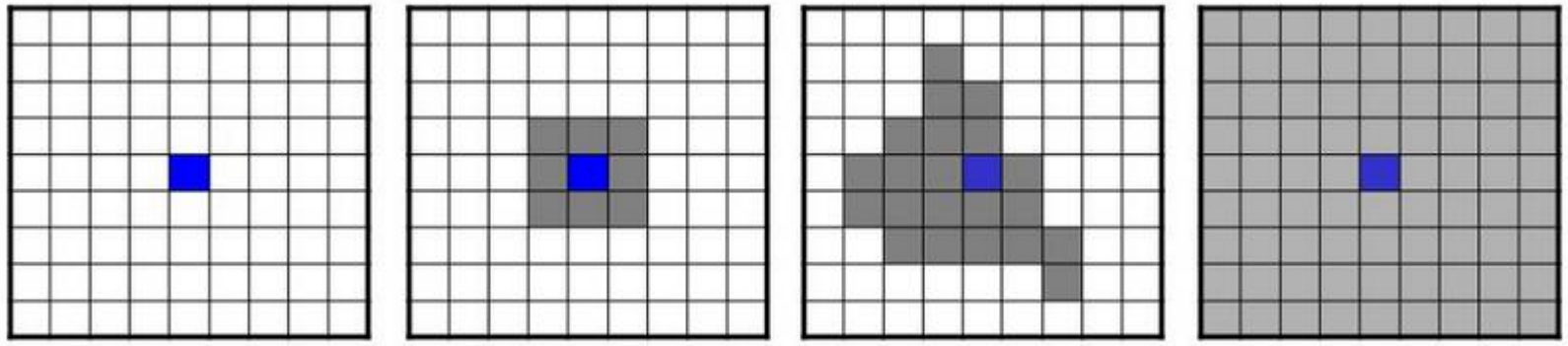

Fokální funkce

- Pracují s určitým definovaným okolím okolo zpracovávané buňky, typicky 3x3 pixely
- Příklady použití:
  - Filtrování obrazu (shlazování či zvýrazňování hran - linií)
  - Výpočet směru odtoku kapaliny (hydrologické analýzy)
  - Algoritmus eroze – ztenčování linií

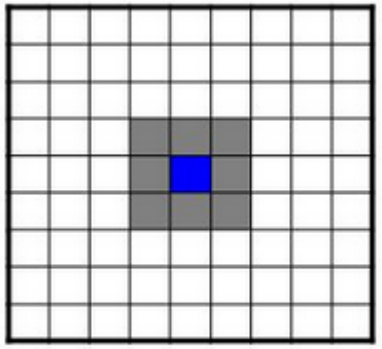

Focal

Algoritmus eroze

- Příklad: skenujeme rastr reprezentující katastrální mapu, tedy černobílou kresbu
- Výsledný sken reklasifikujeme na binární rastr s hodnotami 0 (bílá) a 1 (černá)
- Problém = některé hraniční linie nemají tloušťku pouze jednoho pixelu
- Chceme tedy takové linie ztenčit

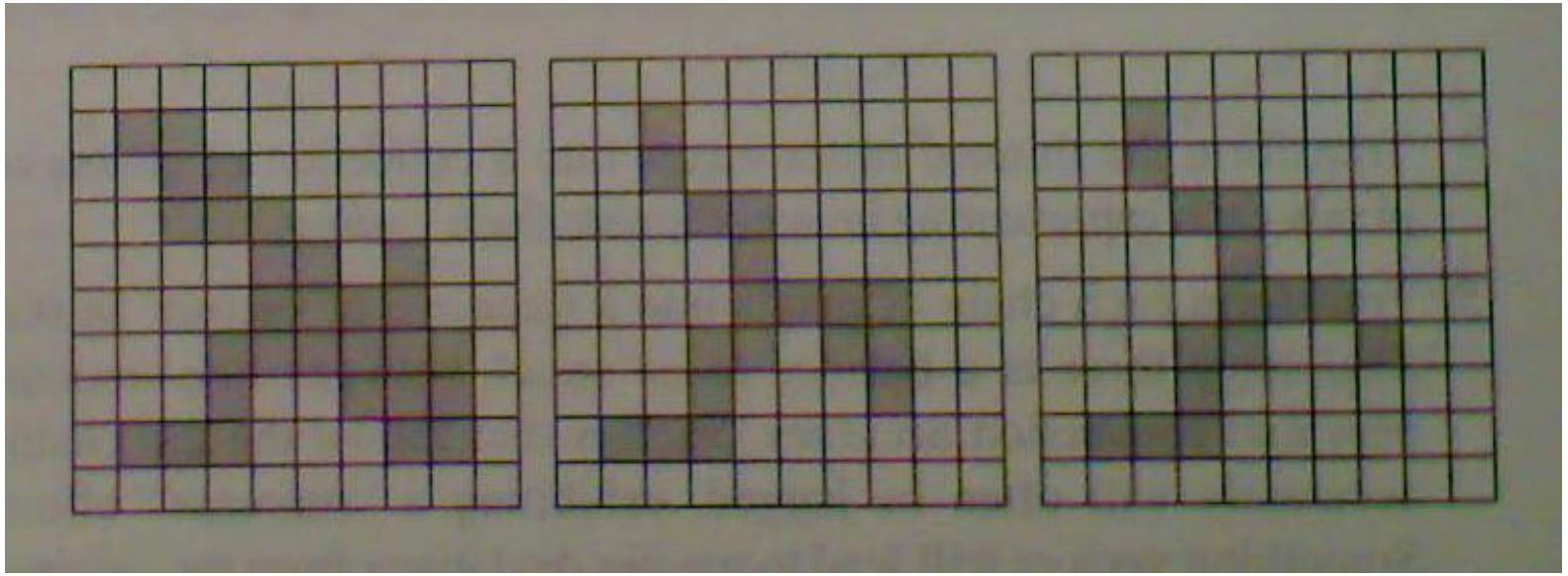

Algoritmus eroze

- pro každý pixel *p* reprezentuje hodnota *N(p)* celočíselný součet hodnot okolních buněk buňky *p*
- dále *pN, pS, pE, pW* odpovídají pixelům nad, pod, vpravo a vlevo od pixelu *p*
- *T(p)* reprezentuje počet přechodů z *0* na *1* při průchodu okolními buňkami ve směru hodinových ručiček

Pro obrázek vedle platí:

N(p) = 5

pN = pW = 1

pS = pE = 0

T(p) = 2

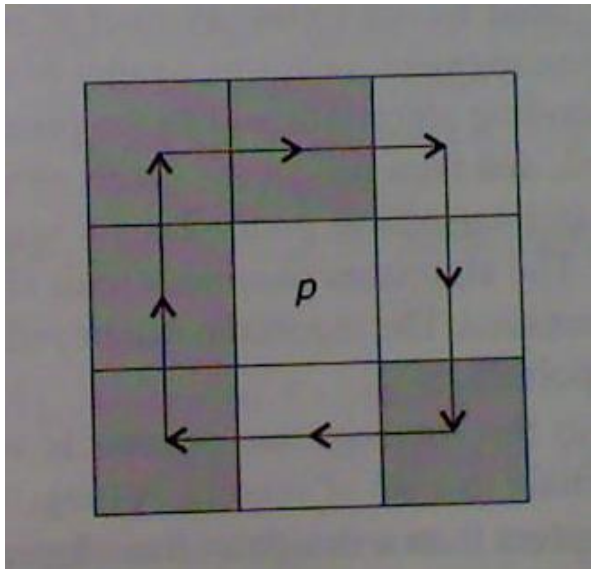

Algoritmus eroze - princip

Krok 1:

Pro všechny pixely v rastru *p:*

pokud 2 <= *N(p)* <= 6 and *T(p)* == 1 and *pN*pS*pE* == 0 and *pN* pS* pE* == 0:

označ si pixel *p*

Krok 2:

dokud počet označených pixelů *p* != 0:

nastav označeným pixelům *p* hodnotu na 0

opakuj krok 1

Zonální funkce

- Zpracování hodnot části rastru vymezené zadanou oblastí z jiné rastrové či vektorové vrstvy
- Příklady použití:
  - výpočet statistických či geometrických (obvod, plocha) ukazatelů v dané části rastru
  - ořezání rastru dle zadaného polygonu

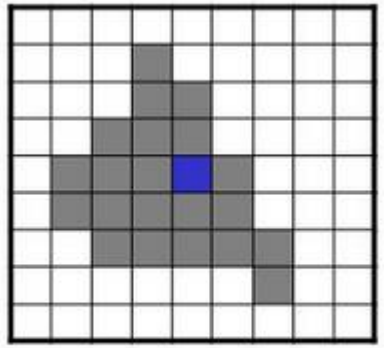

Zonal

Transformace

- *Obrazové souřadnice* – poloha každé buňky je určena jejím indexem – pozicí buňky v rámci matice rastru ve vztahu ke vztažnému bodu (typicky levý horní roh)
- chybí tak připojení k souřadnicovému systému prostřednictvím vztažného bodu.
- reálné souřadnice rastru v kýženém souřadnicovém systému lze získat geometrickou transformací

Obrazové versus reálné souřadnice

Souřadnice bodu v mapě – závisí na použitém souřadnicovém systému.

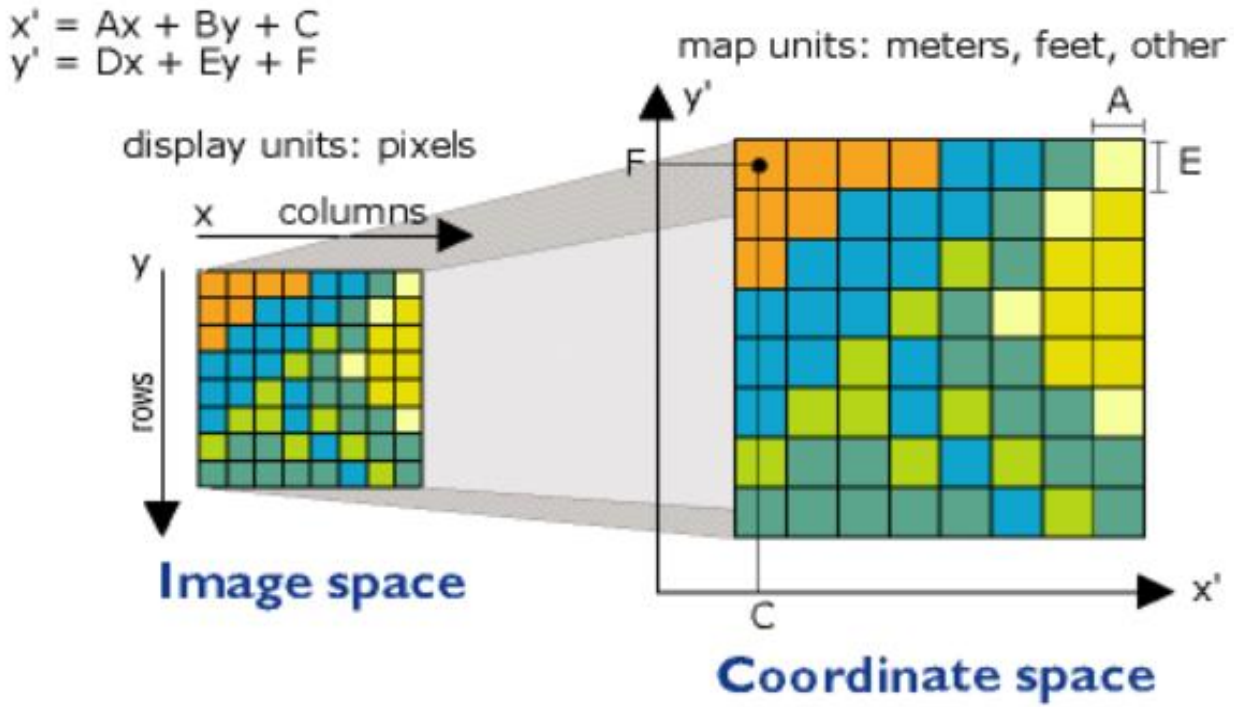

Georeferencování rastru

Primární účel – převod rastru do požadovaného souřadnicového referenčního systému.

Následující informace mohou vylepšit výsledky procesu georeferencování:

1. informace o
    - původním použitém souřadnicovém referenčním systému
    - původních přesných rozměrech mapy
2. informace o
    - použitém rozlišení (v jednotkách DPI)
    - barevné hloubce rastrových dat

Postup georeferencování

1. (určíme původně použitý souřadnicový referenční systém)
2. načteme rastrovou vrstvu, kterou chceme georeferencovat a jinou **podkladovou vrstvu**, v požadovaném souř. s. zobrazující stejné území jako rastr (např. ortofoto z WMS)
3. vyhledáváme a vybíráme **identické body** (jednoznačně určitelné body v rastru a podkladové vrstvě), dokud jejich počet a prostorové rozložení není dostatečné – ty poslouží k sestavení **transformačních rovnic**
4. transformujeme rastrový obraz mapy
5. uložíme informace o souřadnicovém umístění

Transformace

- Transformace souřadnic – přechod od jedné soustavy souřadnic ke druhé
- vztah mezi dvěma soustavami souřadnic zachycujeme pomocí transformačních rovnic (tzv. transformační klíč)
- Globální transformace = využíváme jednoho transformačního klíče pro celý rastr
- Lokální transformace, transformace po částech = rozděluje transformovanou oblast na menší celky, a pro každý dílčí celek je spočten vlastní transformační klíč

Transformace

- řada možností vyžadujících různý počet identických bodů a využívajících různě složitých matematických aparátů:
  - Lineární konformní (minimálně 2 identické body)
  - Afinní transformace (polynom 1. řádu), výsledkem je „rovina“
  - Polynomy druhého a vyšších řádů, výsledkem jsou různě komplikované „zakřivené plochy“

Afinní transformace

Georeferencovaná historická mapa Ústeckého kraje po aplikování metody s afinní transformací

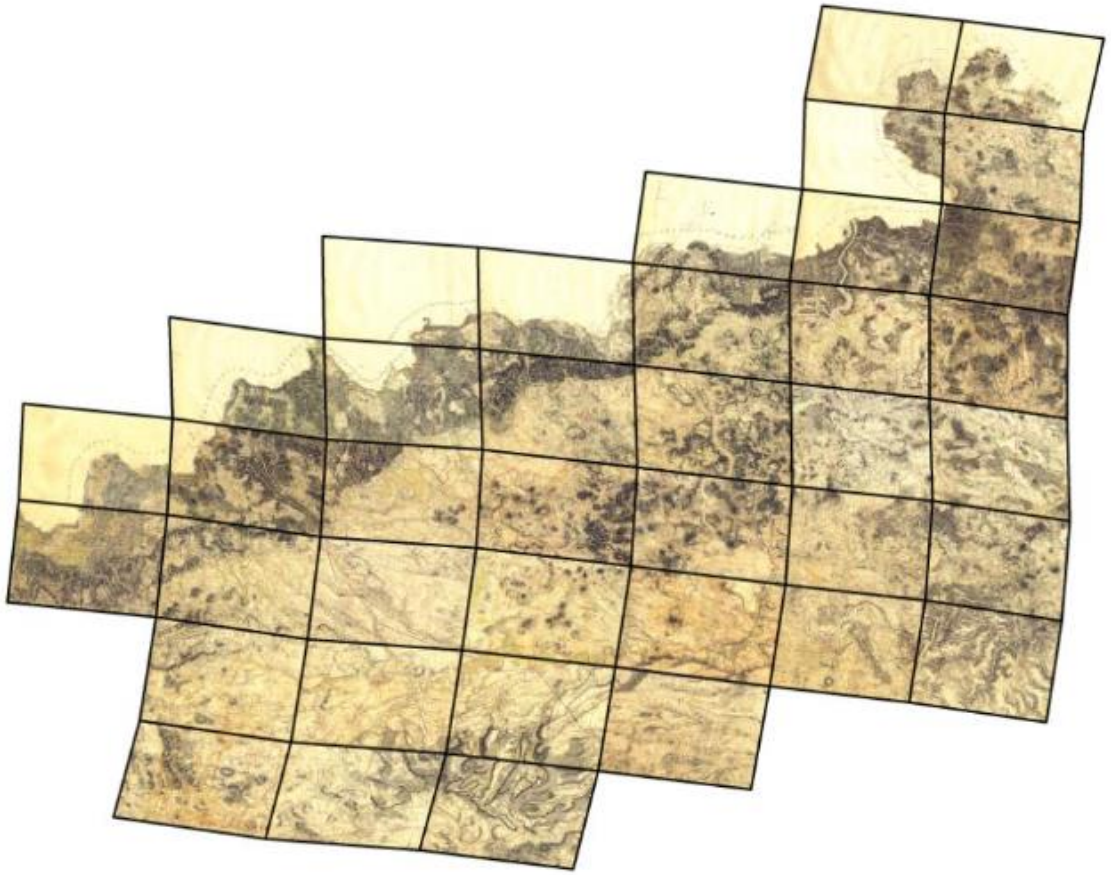

Obrázek převzat z Cajthaml, J.: Jak georeferencovat staré mapy?

Polynomiální transformace

Georeferencovaná historická mapa Ústeckého kraje po aplikování metody s polynomiální transformací

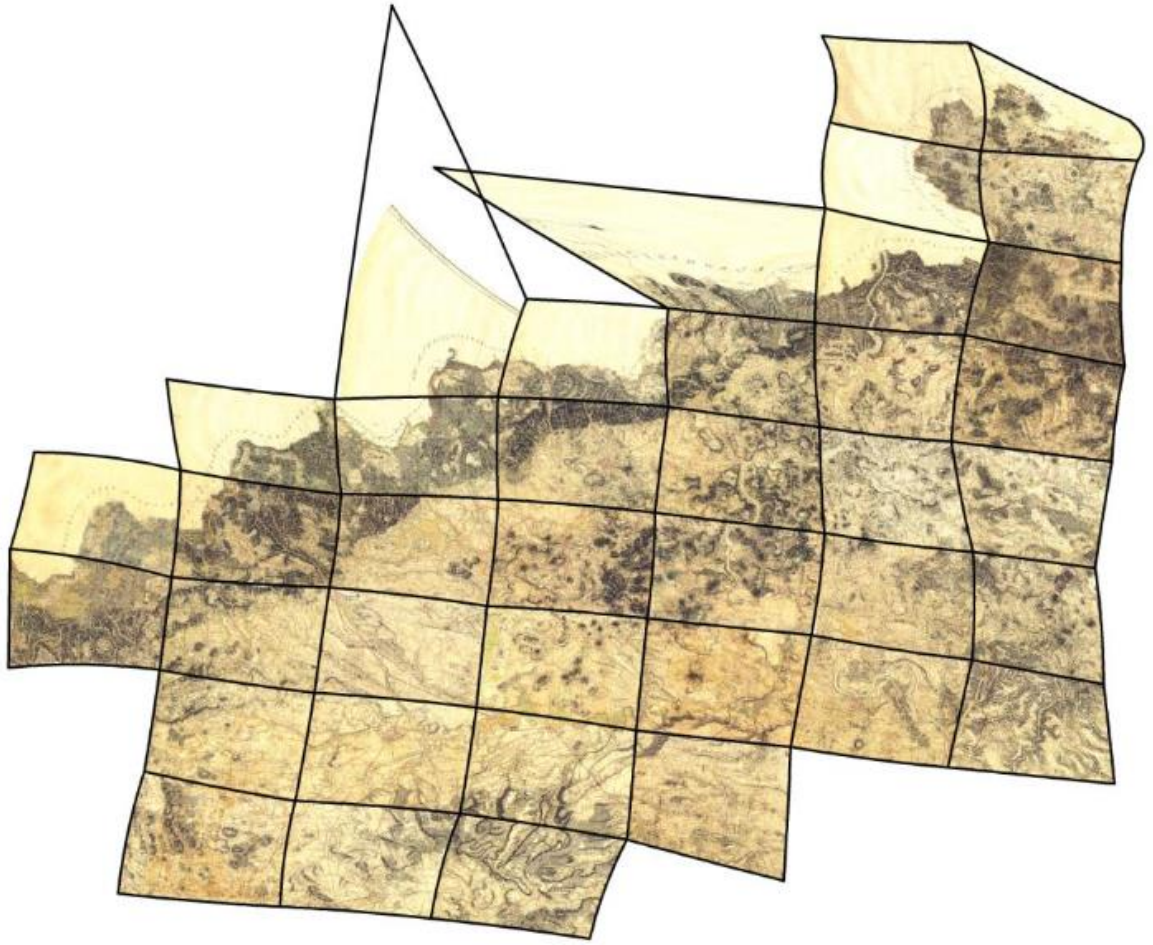

Obrázek převzat z Cajthaml, J.: Jak georeferencovat staré mapy?

Afinní transformace

Definice

- rovinná transformace, při které přímky zůstávají přímkami a je zachována jejich rovnoběžnost,
- zachovává se dělící poměr délek i ploch
- transformace má různé měřítkové koeficienty ve směru souřadnicových os, alespoň jeden z koeficientů není roven 1

(Převzato z Terminologického slovníku zeměměřictví a katastru nemovitostí, http://www.vugtk.cz/slovnik/)

Afinní transformace

Při afinní transformaci lze použít operace:

- posunutí (translace),
- otáčení (rotace),
- změna měřítka,
- zkosení,
- složené operace (z předešlých)

- !!!tyto operace nesouvisí pouze s afinní transformací, jsou to obecné operace nad rastry!!!

Operace s rastry

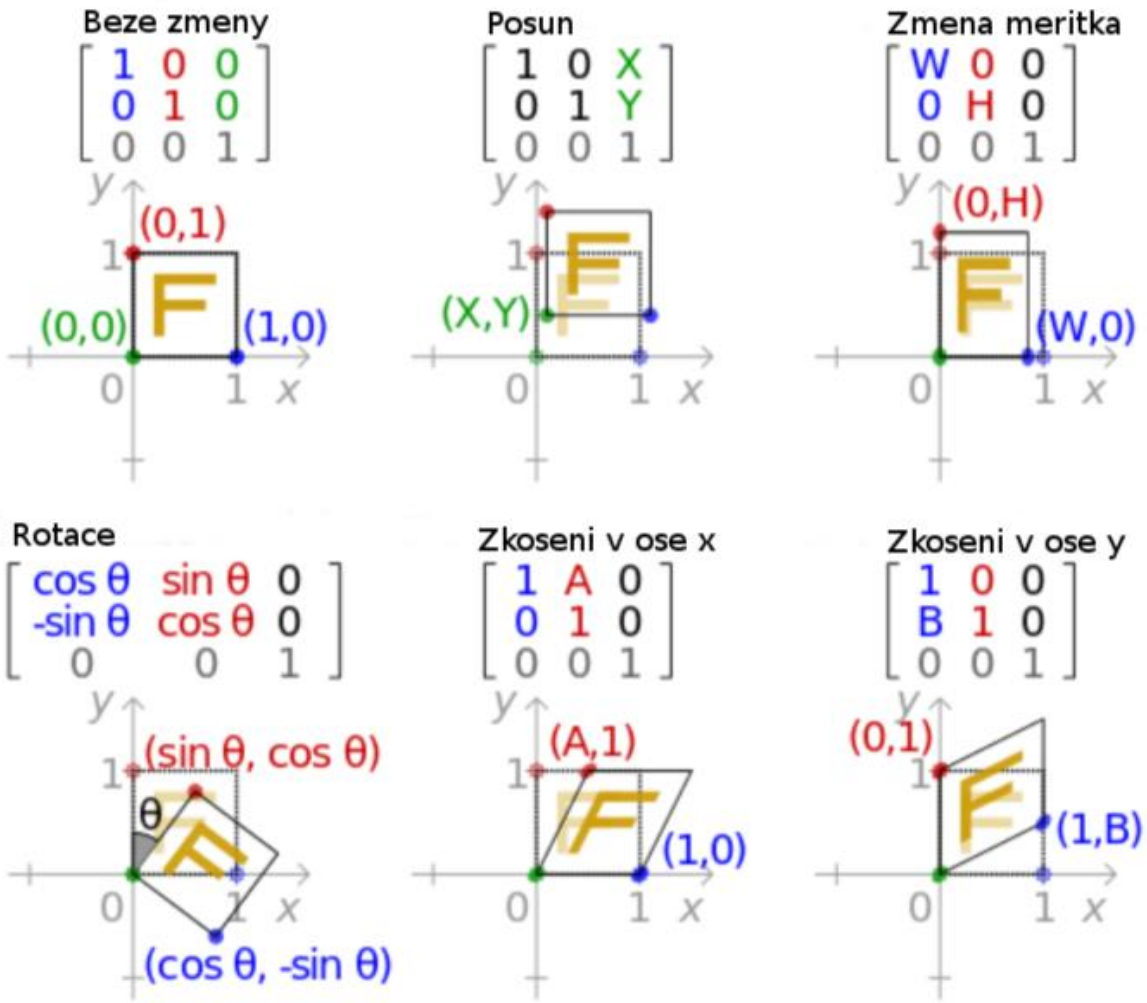

Obrázek převzat z wiki/Affine_transformation

Afinní transformace

- zápis pomocí matice
- bod se souřadnicemi (x, y) přejde při transformaci s touto maticí na bod se souřadnicemi (x‘, y‘)

$$\begin{pmatrix} x' \\ y' \\ 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} a & b & c \\ d & e & f \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} x \\ y \\ 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} ax + by + c \\ dx + ey + f \\ 1 \end{pmatrix}$$

- přičemž:
  - a, e = parametry změny měřítka, zkosení
  - a, b, d, e = parametry rotace
  - c, f = parametry posunutí (v ose x, y)

Literatura

- Terminologický slovník zeměměřictví a katastru nemovitostí, http://www.vugtk.cz/slovnik/
- Bayer, T.: Rastrové produkty Bentley
- Afinní prostory: https://math.feld.cvut.cz/ftp/kalous/bilin/prednasky/afinnipr.pdf
- Petr Olšák: Afinní transformace, http://petr.olsak.net/bilin/afinita-v2.pdf
- Cajthaml, J.: Jak georeferencovat staré mapy?, Kartografické listy, ISSN 1336-5274, sv. 21, 2013

Děkuji za pozornost

Michal Kačmařík

michal.kacmarik@vsb.cz

www.vsb.cz